

(E) برخه: د مغز لرونکو او غیر مغزي میوو تولید

اتم لوست: د انځرو تولید
(Fig Production)

اصطلاح

- **Breba crop**: د کال لومړنی نبات چي د رواج يا عام انځر (common fig) پواسطه تولیدیږي.

- انځر يا *Ficus carica* د انسانانو د تاريخ په مختلفو كلتورونو كې مهم او اساسي رول لوبولی دی.

- د انځر د ميوې په برخه كې داسې عقیده شتون لري چې اصلاً دې ميوې د غربي آسيا له اطرافو څخه سرچينه اخستی ده او له هغې نه وروسته د هغې سيمي گاونډيو ساحو په خصوصي توگه د مديترانې (Mediterranean) دراياب ته يې پراخوالی پيدا كړی دی.

- داسې شواهد شتون لري چې د انځر ميوه كم تر كمه له ۵۰۰۰ كلونو څخه راپه ديخوا كښت او كرل كيږي.

- په پخواني يونان كې د انځر ميوه يو ارزښتمنده ميوه بلل كيدله دا ځكه چې د هغې انتقال نورو غير قانوني ساحو ته صورت نيوه.

- دا چې د انځر ميوه لذیذ څرنګوالی او ظریف خصوصیت لري، نو په دې بنا د هغې انتقال مارکیت ته یو ستونزمن امر دی.

- د انځر ميوه په اكثره توگه په همغه ورځ كې چې راشوكيږي مارکیت ته وړل كيږي او په همغه ورځ پلورل كيږي.

● د انحر ونه تر ۱۵ مترو پوري اوږدوالی پیدا کولی شي
ولي په عمومي توگه د انحر د ونې اوږدوالی له ۳ نه تر
۹ مترو پوري رسيري.

— په ټولي توگه د انحر ونه نسبت خپل لوړوالی ته عريضه وي.
● دا چي انحر ضعيفه وي او چټکی سره ورسيتيري نو.

— د انحر د ونې تنه اکثره غوټه ډوله تومورونه (nodal
tumors) رامنځته کوي چي د ونې د بناخونو د رژیډو سبب
کيري.

— د انحر د ونې واړه بناخونه نسبت د هغې لرگين خاصيت ته
اکثره مغز لرونکي وي.

- د انځر شیره یا عصاره د زیاتي لاتکس (latex) شیري لرونکي وي چي د انسان د پوستکي د درد او پرسوب سبب کيږي.
- د انځر وني معمولاً د دوه بناخيزو بوټو په شکل رشد کوي خصوصاً که چيري ونه په مکرره توگه د یخني په وړاندې (frost) واقع شي.
- د انځر وني بنايي په خپل ترتيب او اصلاح کي د مسطحو داربستونو لرونکي وي، په دي شرط چي د هغي ريښي کنترول شوي او محدودي شوي وي، د بيلگي په توگه د کانتينر په منځ کي.
- د انځر پاني په شنه حلیدونکي رنگ، د گلبرگ (single) د يوه رديف لرونکي وي، په متناوب شکل سره يا هم د (alternate) په شکل او لوی وي (د هغي اوږدوالی ۳۰ سانتي مترو ته رسيږي).
- د انځر پاني ځنډي لرونکي دي او د لوړو او ژورو لرونکي هم دي چي د هغي پورتنی سطحه (upper surface) له ويښتو نه ډکه او د پاني په لاندې برخه کي نرم ويښتان لري.

- د انځر ډير واړه گلونه د انځر د ميوو په منځ كې خوشه شوي وي.
- حشرات خپله كرده شيندل (Pollinating insects) د خوشي د پورتنيو سوريو له لاري رسوي.
- په هغه صورت كې چې د انځر ونه يوه عامه او راج (common fig) ونه وي په داسې صورت كې د هغې ټوله گلونه مونث او د كړدي شيندلو (pollination) ته اړتيا يا ضرورت نه لري.

» دري نوعه نور انځر هم شتون لري.

» کاپري جزيري انځر (Capri fig) دا نوعه انځر

د مونت او مذکرو گلونو لرونکی وي چي دا

گلونه د شاتو نه توليدونکو وړو

مچيو (Blastophaga grossorum) لنډ اقامت

ته ته اړتيا لري.

» شات نه توليدونکي مچي (wasp) د انځر د بقا او

پاتي کيدو لپاهر ډيري زياتي حياتي شميرل کيري

او مهمي دي دا ځکه چي داسي مچي په کافي

اندازې سره وړي وي او د گل د کلالې داخلي

سوري ته لاره پيدا کولی شي.

» د ترکی د ازمیر بنار انحر (Smyrna fig): دا
نوعه انحر د دی لپاره چي په عادي توگه رشد
او انکشاف یی کړي وي نو د کاپري انحر
پواسطه غیر خودی گرده افشانی (cross-
pollination) ته اړتیا لري.

» د سن پیډرو انحر (San Pedro): منحنی
انحر دی په دی معنی سره چي د هغی اولنی
نبات د عام انحر (common fig) په شان
مستقیل وي، ولی دوهمی نبات د هغی په گرده
افشانی سره تړاو لري.

• عام يا رواج انحر (common fig) چي
کوم لومرني نبات په پسرلي کي منخته
راوړي د breba په نامه سره ياديري.

– دوهمي نبات چي په مني کي منخته راوړي
د اصلي نبات (main crop) په نامه
ياديري.

– د يخ اقليم په شرايطو کي د breba نبات
معمولاً د پسرلي د بي موقع يخني (spring
frosts) پواسطه له منخه ځي.

» د انځر د رسيدلی يا پخې ميوې پوستکی د لوړو او ژورو لرونکی وي او هر څومره چې لاپسي پخيري په هماغې اندازې سره د هغې چاوديدل پيل کيري او د هغې مغز لوڅيري.

» د انځر د پوستکی دننه برخه د سپين رنگ لرونکی ده او د جيلي غوښي لرونکي هم ده.

» انځر په زيات شمير کي د خوړو وړ دانو يا تخمونو لرونکي وي چې معمولاً منح خالي وي مگر دا چې گرده افشاني شوي وي.

» د گرده افشاني شوو انځرو تخمونه د مغز لرونکی ميوې د خوند او مزی لرونکي وي .

● د انحر ونه د بني ذايقي لرونكي ميوې د توليد لپاره او دا چي پخه شي په مكمله توگه د لمر جريان ته اړتيا لري.

— د انحر ونې په فوق العاده توگه د وخت په تيريدو سره غټيري او هر څه چي د هغي لاندې رشد وكړي نو د هغي له سويري لاندې حاي نيسي.

● په مكرره يا پرلپسي توگه د بناخونو پري كول د ونې د سايز د كنترول لپاره بالاخره د دي سبب كيږي ترڅو چي د انحر ونه له منځه لاړه شي.

● د انحر اوبه لرونكي يا له شيري (succulent) نه ډكه تنه او بناخونه په فوق العاده توگه د حرارت په وړاندې او همدارنگه د لمر د صدمې په وړاندې حساس وي، په هغه صورت كي چي په خاص توگه د دي عواملو په وړاندې حاي ونيسي بايد گچ ورباندي ومېنل (whitewashed) شي.

● د انحر د ونې ريښي ډير گيډوري (پراخوالی خوبنونكي) دي او د همدې دليل له كبله نسبت د ونې گنبد (canopy) ته تر ډيري زياتي ساحي پوري خپريري.

● د انحر د ميوې ونه هغه ونه نه ده چي په وړو حايونو كي رشد اونمو وكړي.

— د انحر د ونې ظريفي ريښي كه چيري په باغي توگه تجاوز وكړي او پري كرل شي نو د انحر ونې ته كومه صدمه نه رسيري.

• خوانی او نور کښت کرل شوي ونی تر هغه وخته پوري باید په منظمه توگه اوبه کرل شي ترڅو چي هغې په ښه توگه استقرار پیدا کړي نه وي.

– د وچ اقلیم په شرایطو کې، رسیدلی (mature) ونی باید کم ترکمه یو یا دوه ځلی په اونی کې په ژوره توگه اوبه کرل شي.

» هغه باغونه چي په دشتو کې موقیعت لري په مکرره توگه لو له بل پوري نښتي دي اوبه کرل شي .

– د دې په خاطر چي د ریښو په شاوخوا کې رطوبت یا لمدوالی ساتل شوي وي پس نوموړي خاوره دي ملچ Mulch کرل شي (پانی او نور خاشاک چي د ونی د ساقی په چاپیره انبار کيږي ترڅو چي یخنی یی ونه وهي او هم له خپل رطوبت له لاسه ورنه کړي).

– که چیري ونه په کافي اندازې سره اوبه جذب نه کړي، پس د پانو رنگ یی زیریږي او په ځمکه لویږي.

– هغه ونی چي د وچکالی د فشار (drought-stressed) په وړاندې یی ځای نیولی وي نه یوازې دا چي میوه به تولید نه کړي بلکې د نیماتود (nematode) د ناروغی په وړاندې هم حساسیت تولیدونکي کيږي.

– هغه ونی چي نوی کرل شوي وي د اوبو د کموالی په وړاندې حساسي وي، له رشد او نمو نه وروسته پاتي کيږي او له منځه ځي.

- د انځر ونې په دواړه حالتونو کې له حاصل نه ډکې وي يعنې که چيرې يې ښاخونه پرې کړل شوي (heavy pruning) وي او يا نه وي پرې شوي دواړو کې حاصل ورکوي.
- د لومړيو کلونو په جريان کې د ښاخونو پرې کول ضروري او لازمي وي.
- د انځر د ونې ارايش (training) او اصلاح کول د انځر د ميوې د استفادې په ډول صورت نيولې شي، د بيلگې په توگه د ښکته تاج په ترتيب سره اصلاح کول د تازه انځر د عرضې لپاره د مارکيټ لپاره مناسب وي.
- دا چې د انځر ونه خپله ميوه په انتهايي ښاخونو او د تير شوي کال په راتوکيدلو ساقو باندې منځته راوړي نو په دې بنا هر کله چې د ونې شکل تشکيل شو، پس د پسرلنې سختې ښاخ پرې کونې نه مخنيوی وکړي د دې لپاره چې دا عمل په نبات کې د راتلونکې کال د خسارې سبب کيږي.

» بهتره به دا وي ترڅو چي د بناخونو پري کول
په متصله توگه د نبات د حاصل اخستلو نه
وروسته صورت ونيسي، يا هم د ځنډني
رسيدونکو کلتوارونو (late-ripening) بناخ
يا يوه برخه په اوږي کي او د هغې پاتي برخه
په ورستي اوږي کي پري کړل شي.

» که چيري شوني وي چي اساسي بناخ
پري (radical pruning) کول صورت
ونيسي پس دا لازمه ده چي د انځر ټوله ونه په
گچ سره ومېنل شي.

● د انحر د ونې لپاره په منظمه توګه سره یا کود ورکول معمولاً د هغو ونو لپاره چې په ګلدان کې یا په شګلنو خاورو کې کرل شوي وي، لازم دي.

– د نایټروجن زیات استعمال د دي سبب کېږي ترڅو چې د میوي د زیات تولید په عوض د ونې پانې او بناخونه زیاتوالی حاصل کړي، او تولید شوي میوي په نامناسبه توګه پخې شي.

– د انحر د ونو لپاره د سري یا کود ورکولو عمومي قاعده داسې ده چې د انحر د ونې بناخونه دي ولیدل شي که چېرې یې بناخونه نسبت تیر کال ته له یو فوټ نه کم رشد کړي وي پس په دي معنی چې دا ونې د سري یا کود لپاره اړتیا لري.

– په ټولې توګه له ۰،۲ نه تر ۰،۴ کیلو ګرامو پوري حقیقي نایټروجنی (actual nitrogen) سره یا کودې دي استعمال کړل شي، دا سره یا کود په دري یا څلورو ځلو کې د ژمي له اواخرو نه د پسرلی د پیل پوري او د جولای په میاشت کې ختم کړل شي.

- په سرحدی اقلیم (borderline) کی په ازاده هوا یا له منزل نه د باندې دې کبنت کرل کیدی شي په دې شرط چي د یخنی په وړاندې ساتونکی تدابیر (frost protection) ورته برابر کرل شوي وي.

– د انحر ونه د دیوال یا بل کوم ساختمان په وړاندې چي د نور حرارت ونې ته انعکاس کوي (radiation)، کبنت کری.

» یا هم هغه د بوټی په شکل کبنت کری، د دوهم کال په پای کی د انحر د ونې تنه د حُمکې سره نژدې پري کری.

– د انحر د سر پري کرل شوي ونې لپاره فرصت ورکری ترڅو د یوي تنې په عوض څو ساقی تولید کری.

– د زیاتي ساتنی او حفاظت لپاره ونې ته یو چوکاټ پورته کری او په ژمي کی دا چوکاټ د گلیم یا نورو درنو وسیلو پواسطه پوښنن کری.

« هغه جواني چي د خوب يا استراحت په حالت کي دي د يخني په وړاندي ډير زيات حساسيت لري.

« حُني وختونه يخني او يخبندان د دي سبب کيږي ترڅو چي د وني تنه (trunk) له ژونديو جوانو څخه خالي شي چي په داسي حالتونو کي د بيا حل لپاره رشد ممکن دی ولي له رينو څخه!

● د انحر نبات معمولاً د قلمو پواسطه تکثیر (propagation) کوي.

- د انحر قلمه د ۲،۵ سانتي مترو په قطر چي د يو فوت په اندازي سره اوږدوالی ولري، د استراحت په حالت کي قرار بايد ولري او په خپله قاعده کي دي دوه کلن لرگی هم ولری، نو داسي قلمه انتخاب کړئ.
- يو کلن واړه بناخونه چي په خپله قاعده کي دوه کلن بیره گرځيدونکي بناخ (heel) ولري هم د قلمي په توگه استعمال کيدلی شي .
- قلمي د ريښو ويستونکو تحريکونکو موادو (rooting hormone) کي ننباسی او په يوه لامده خای کي يي د حرارت د ۱۰ نه تر ۱۵ درجو د سانتي گريد پوري د يوي اونی لپاره کيردئ ترڅو چي قلمي پينه لرونکي يا ميخک لرونکي (callus) شي

» د اوړی موسم قلمه هم کیدلی شي چي تر استفادې لاندې ونيول شي، ولي هغه وخت د بني پایلي لرونکي وي چي په يخو خونو کي د دوه نه تر دري اونيو پوري مخکي له دي چي په گلدان کي حای په حای شي او پاني يي غورځول شوي (defoliation) وي، ژمنی شوي (winterized) وي.

» پاني لرونکي ساقی نم لرونکی بستر ته اړتيا او ضرورت لري.

» کم پيدا کيدونکي کالتوارونه بني پي په روټسټاک، د زرو ونو په مخ، د بل جنس ونې د پيوند (topworked) واسطه په ونه باندي، اسکنه يي پيوند، ژبه ډوله پيوند يا هم د ونې د تاج پيوند کولو پواسطه او يا هم د نېلونکی پيوند پواسطه تکثير وکړي.

» ريښه لرونکي قلمي د خاوري د ظرفيت په پام کي نيولو سره (capacity of the soil) بايد چي د ونې نهايي اندازه په ساحه کي د ۶،۷ نه تر ۹،۱ متر مربع پوري کښت کړل شي.

» د داسې قلمو ريښې تر هغه وخته پورې چې
خښيږي بايد نمناکې وساتل شي.

» هغه ځوانه ونه چې په پسرلي کې يې نوي په
رشد او نمو پيل کړی وي هغه دې له ځايه بې
ځای (transplant) نه کړل شي دا ځکه چې
دا کار د ونې د منځه تلني لپاره يو قوي
احتمال رامنځته کوي.

» ونه تقريباً په اندازه د ۶۰ سانتي مترو پري
کړی او د هغې تنه د گچ پواسطه ومبني.

● بي شميره آفاتونه شتون لري چي د انحر په ونه باندې هجوم راوړي.

– د نيماتودا (Nematodes) چينجي خصوصاً په شگلنه خاوره کي په ريښو باندې حمله کوي د هغې د پوستکي د زخمي کيدو سبب کيږي او د وني د رشد د ودريدو باعث گرځي.

– د وچې ميوي سوسکونه د سترگي له لاري د پخې ميوي داخل ته ځي او د قارچونو د داخليدو سبب کيږي او ددي سبب کيږي ترڅو چي ميوه ورسته شي.

» دا سوسکونه په پرلپسي توگه په ليموي غورځيدلو ميوو (fallen citrus fruits) کي د مثل توليد کوي.

» باغ يا بن د تل لپاره په ځمکه باندې له غورځيدلو ميوو څخه پاک وساتي او د انحر وني د ليموي ونو سره په څنگ کي کښت نه کړي.

» د Euryphid واره چينجي د انحر په ميوه باندي ډيره
کمه صدمه واردوي ولي په ياد بايد ولرو چي دا واره
موجودات د موزائيک ناروغی وپروسونه له يوي
ککړي وني څخه بلې پاكي او سالمې وني ته
انتقالوي.

» د ناروغی علايم يا نښي (Symptoms) نښاني په
پانو کي د پوتاشيم له کموالی سره ورته نښي لري او
د پانو په مخ باندي زيړ خالونه رامنځته کيږي او د
پانو رگونه د حآن لپاره روښانه رنگ غوره کوي.

» د ناروغی علايم يا نښي (Symptoms) معمولاً تر
هغه وخته پوري نه ښکاره کيږي ترڅو چي ونه زړه
شي يا دا چي ونه د اوبو د فشار (water-
stressed) په وړاندي حای ونيسي.

« هغه ونې چې په ناروغۍ باندې اخته وي مه پيرئ او هم هغه ونه چې وړاندې لويدي وې او د ناروغۍ نښې ولري هم تر استفادې لاندې مه نيسيئ.»

«بوتري تيس (Botrytis) د راتوکيدونکو ساقو د توريدو سبب کيږي هغه وچوي او بناخ د سکرو يا ذغالو شکل د حآن لپاره غوره کوي.»

«دا ناروغي معمولاً له نيمه رشد کړيو ميوو څخه چې د لومړنۍ ژمې د يخنۍ پواسطه يې صدمه ليدلې يو پيل کيږي، له دې وروسته اصلي ساقي ته داخلېږي او وروست شوی زون په قرمزي رنگ ته پراخوالی ورکوي.»

« د دې ناروغۍ ککړتيا او خپریدل عموماً خودي کنترولې (self-controlling) دي او په پسرلی کې توقف کوي.»

«دا ناروغي داسې هم کنترولېږي ترڅو چې له منځه تللي ميوې او همدارنگه يخنۍ وهلي ميوې لري کړل شي، په ياد ولرئ همدا چې داسې ميوې مو مشاهده کړي سمدستي هغه لري کړئ.»

» د انځر خوره کیدل (canker) له هغو باکتریاوو نه عبارت دي چې د ونې د تنې په ضرر مند شوي زون داخل کي او په حلقه يي شکل سره د ونې د پري کیدو د نسجونو د مړه کیدو (necrosis) او د ونې د ښاخونو له منځه تلني سبب کيږي.

» دا ناروغي معمولاً د لمر وهني په برخه کي يا د لمر سوځوني په برخه کي پيل کيږي، پس هغه ښاخونه چې د لمر په وړاندي يي خای نيولی دی د گچ پواسطه پوښنې (whitewashed) کيږي.

» *Rhizopus smut* په ونه کي په پخو شوو میووو باندي حمله کوي او د میوي د پوستکی د داخلي برخي د توریدو سبب کيږي، په غټو کالتوارونو کي چې د هغي سترگی خلاصه وي ډیره صدمه يا ضرر واریدولی شي.

» اکثره زیانونه یی په پخی میوی باندې وار دیري لکه ورسیدل
Endosepsis، (Fusarium) او Aspergillus دي چي د
حشراتو پواسطه حتی د شات نه تولیدونکو مچيو (pollinating
wasps) پواسطه خپريري.

» ذکر شوي میوه چوي او تالاشوي په نظر راضي او
ننلیدونکي (د لعاب په ډول) وي او د میوي له سترگی
څخیدونکي ماده په تدریج سره څاڅي او میوه له خوړلو څخه
باسي (inedible).

» د پني سیلیوم د قارچونو (Penicillium fungus) نوعه ده
چي وچه انبار شوی میوه تر حملې لاندې راوړي ولي د میوي
په وچ ساتلو سره او یا هم د زیرمه کیدلو نه مخکې په هغې
باندې سفر وهل د دي سبب کیري ترڅو چي میوه د پني
سیلیوم قارچونو له حملې نه وساتل شي.

- د انځر میوه باید په ونه کې له اخستلو نه مخکې په کامله توګه پخه شي.
- په هغه صورت کې چې انځر نا رسیدلی واخستل شي وروسته نه پخیزې.
- د انځر پخه شوي میوه لږ څه نرمه او په آسانی سره ماتیزې او د هغې لرګی کوږ وي.
- د انځر میوه په کراره توګه واخلي ترڅو چې د هغې له چیتیدلو او زخمي کیدو نه مخنیوی وشي.
- د تازه انځر ساتنه ممکنه نه ده ولي په یخچال کې د دوه نه تر درې؟ پوري ساتلی کیدلی شي.
- د انځر ځني نوعي هرکله چې وچي شي نوري هم لذیذې او خوږیزې.
- د انځر وچیدل د ۴ نه تر ۵ پوري ورځې په لمري شرایطو کې په برکي نیسي او د اوبه ویستونکي (dehydrator) پواسطه د ۱۰ نه تر ۱۲ ساعتونو په موده کې وچیزې.
- وچ انځر د شپږو نه تر اوو میاشتو پوري زیرمه کیدلی شي.

بیاکتنه / خلاصه یا لنډیز

- د انځر میوې (Ficus carica) تاریخچه تشریح او روښانه کړی.
- د انځر د ونې فزیکي خصوصیات یا ځانګړتیاوې تشریح او روښانه کړی.
- د انځر رشد او نمو تر بحث لاندې ونیسی.